

NOVOOBJAVENÉ HRADISKO Z DOBY ŽELEZNEJ NA ORAVE V SEDLIACKEJ DUBOVEJ, POLOHA HÁJ

Barbora Lofajová Danielová^{id} – Martin Furman^{id}

DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2022.69.4>

Keywords: Hallstatt period, La Tène period, Orava region, hillfort, detector survey

Newly Discovered Iron Age Hillfort Sedliacka Dubová-Háj in Orava Region

The hillfort Háj in Sedliacka Dubová, dist. Dolný Kubín was discovered on LIDAR's photo as part of the international police action so called "PANDORA VI". In 2021, a non-destructive prospection and a detailed detector survey of the fortified area, including two survey trenches, took place by the authors of the paper in cooperation with the SEPTENTRIO Association. There was found a collection of several bronze, iron and ceramic artifacts, which can be dated to various periods from prehistory (younger stage of the Hallstatt period, La Tène period) to medieval and modern times.

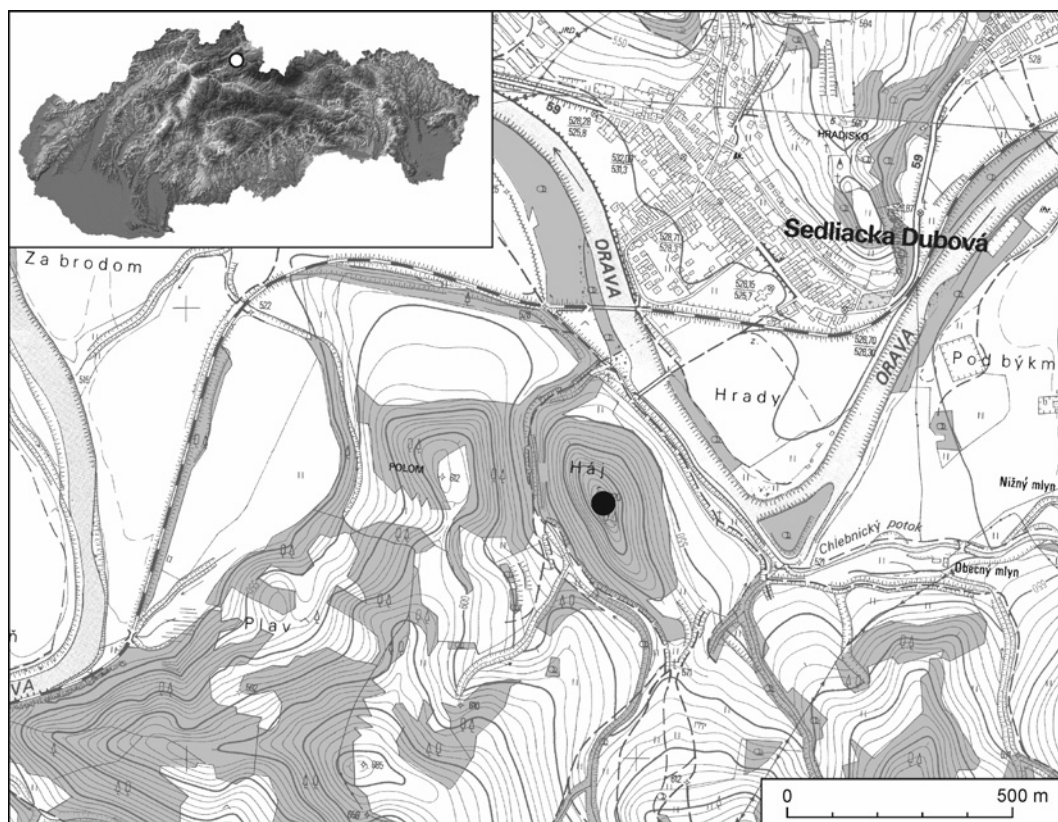
ÚVOD

V rámci medzinárodnej policajnej akcie PANDORA VI sme vybrali pre terénny prieskum doposiaľ neznáme polohy, ktoré na základe nedávno zverejnených LIDAR-ových snímok signalizovali potenciálne stopy osídlenia. Cieľom bolo preukázať archeologický potenciál územia a zároveň zistiť, či lokality už neboli v minulosti narušené nelegálnou detektorovou činnosťou. Jednou z lokalít bola výšinná poloha Háj v k. ú. Sedliacka Dubová. V septembri 2021 sa uskutočnila vizuálna obhliadka opevneného areálu spojená s krátkym prieskumom detektorom kovov, kde sa potvrdil archeologický potenciál polohy. Zároveň bolo zistené, že lokalita nebola doposiaľ objavená amatérskymi hľadačmi pokladov. Iba v severnej časti areálu opevnenia sa nachádzal novodobý výkop štvorcového pôdorysu do skalného podlažia. V profiloch nebola zistená narušená kultúrna vrstva a na násypoch ani prítomnosť hnutelného archeologického materiálu.

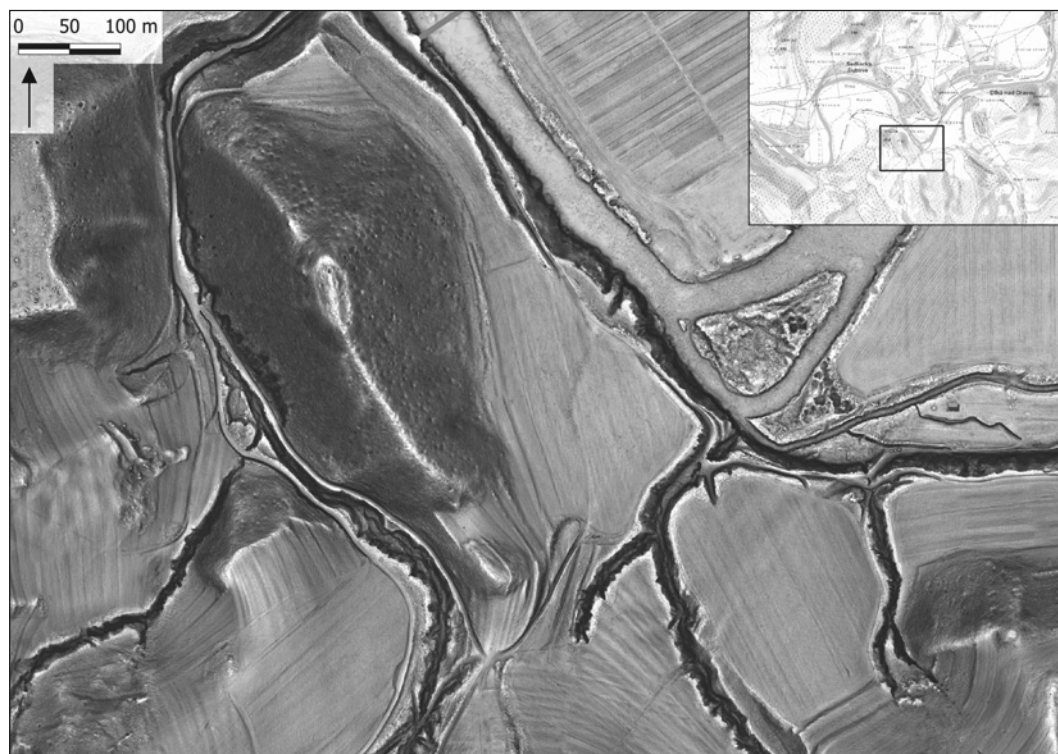
Z dôvodu pozitívnych zistení pri prvej obhliadke sme koncom roka 2021 zrealizovali podrobný detektorový prieskum areálu hradiska a svahov za účasti zástupcov vedenia obce Sedliacka Dubová v spolupráci so Spolkom SEPTENTRIO, o. z., a zisťovací sondážny výskum. Cieľom bolo identifikovať charakter, intenzitu a datovanie osídlenia polohy. Zároveň bolo snahou zachytiť eventuálnu prítomnosť kultúrnych vrstiev a sídliskových aktivít. Prieskum detektorom kovov spočíval vo vyhľadávaní archeologických nálezov a zamerania ich GPS súradníc vrátane sekundárnych antropogénnych nálezov (okruhuľakov, pieskovcov a pod.), ktoré sú v kontexte podlažia antropogénnym prvkom.

Novoobjavené výšinné archeologické nálezisko sa nachádza na ľavom brehu rieky Orava, na samostatnom kopci v polohe Háj v katastri obce Sedliacka Dubová, okr. Dolný Kubín (obr. 1). Strategická poloha vyplýva z pozície nad viacerými významnými brodmi cez rieku Orava¹ a tiež nad sútokom rieky s Chlebnickým potokom. Na LIDAR-ových snímkach má identifikovaná opevnená plocha (obr. 2) rozlohu asi 0,20 ha. Hradisko oválneho tvaru je orientované v smere S–J. Rozprestiera sa na vrchole kopca s členitým reliéfom, kde sa nadmorská výška pohybuje v rozmedzí 614–620 m. Relatívne prevýšenie oproti okolitému terénu je 91 m, vzdialenosť k najbližšiemu vodnému zdroju na juhozápadnom úpätí kopca je 113 m. Výstup na lokalitu je možný po prístupnom hrebeni z južnej strany. Opevnenie sa v teréne

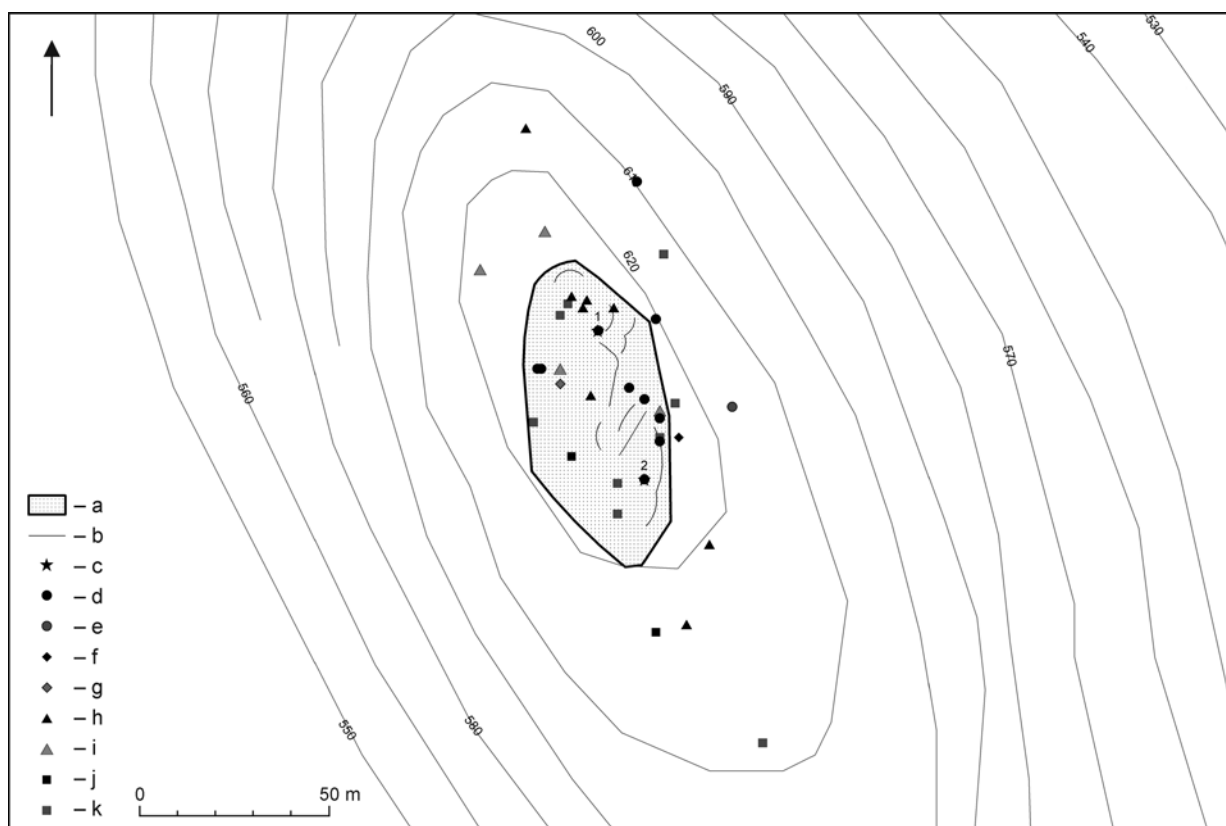
¹ Brody viditeľné na druhom vojenskom mapovaní. V mieste ohybu rieky Orava je dodnes trojuholníkový náplavový kužeľ. Ďalší väčší brod sa nachádzal v intraviláne obce, kadiaľ v súčasnosti prechádza železničný most.

Obr. 1. Vyznačenie lokality Sedliacka Dubová-Háj na podklade Základnej mapy SR.

Obr. 2. Sedliacka Dubová-Háj. Lidarová snímka hradiska. Zdroj dát: ÚGKK SR, spracoval T. Lieskovský a J. Zachar.

Obr. 3. Sedliacka Dubová-Háj. Plán hradiska s vyznačením sond a distribúciou archeologických nálezov. Legenda: a – opevnený areál; b – terasy; c – sondy; d – HC/HD-LTA/LTB1; e – HC/HD-LTA/LTB1; f – LTC-LTD; g – LTC-LTD(?); h – stredovek; i – stredovek(?); j – stredovek, novovek; k – novovek. Plán: B. Lofajová Danielová.

črtá ako nízky násyp pozdĺž terénnej hrany, bližšie informácie o konštrukcii prinesie len deštruktívny archeologický výskum. V areáli hradiska sú vo svahoch viditeľné viaceré kratšie umelé terasy, ktoré v týchto miestach vyrovnávajú členitý terén (obr. 2). Geologické podložie tvoria červené a zelené rádiolarity, rádiolaritové alebo silicifikované vápence, ojedinele aj hľuznaté vápence.² Z uvedeného je zrejmé, že prítomnosť riečnych okruhliakov a pieskovcov na lokalite predstavuje cudzí element evidentne prinesený človekom. Pôdny kryt tvoria pseudoglejové kambizeme.³

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM

Prieskum detektorom kovov

Detektorový prieskum sa uskutočnil v priebehu dvoch dní. Počas policajnej akcie PANDORA VI bolo cieľom prieskumu detektorom kovov zistiť, či vytypovaná poloha je archeologickým náleziskom. Nálezy viacerých železných predmetov spolu so zločkami pravekej keramiky potvrdili predpokladaný archeologický potenciál územia. Počas druhej akcie v novembri 2021 bol prieskum zameraný prioritne na opevnený areál. Rozlohou ide o pomerne malú plochu, ktorá bola dostatočne podrobne preskúmaná. Výsledkom je získanie množstva železných a bronzových predmetov (náramky, nože, kosáky, kované klnice, bodce a iné drobné predmety), ktoré možno datovať v rozmedzí od doby železnej po novovek.

V rámci distribúcie datovateľných nálezov (obr. 3) sledujeme, že artefakty z doby železnej sa koncentrujú vo východnej časti opevneného areálu (na terasách), prípadne mimo opevnenia na východných svahoch. Stredoveké nálezy sa koncentrujú v severnej časti opevnenia, novoveké predmety sa vyskytujú rôzne, aj

² <https://apl.geology.sk/gm50js/> [14.2.2022] anotátor M. Potfa.

³ <http://www.podnemapy.sk/poda400/viewer.htm> [14.2.2022]

v južnej časti, kde je najjednoduchší prístup na hradisko. Táto časť však bola preskúmaná len pri zostupe z lokality, keďže detektorový prieskum sa sústredil na kontaktnú oblasť s umelým opevnením.

Sondážny archeologický výskum

Sondážny výskum vychádzal z informácií prvej terénnej obhliadky. Sonda 1 bola situovaná približne v mieste, kde bol nájdený praveký črep – na „umelej terase“ južne od vrcholu s rozmermi 60 × 60 cm. Sonda 2 s rozmermi 80 × 80 cm bola situovaná v mieste nálezů bronzového náramku pre zachytenie širších súvislostí. Výskum v sondách prebiehal ručným znižovaním po umelých vrstvách a následne boli identifikované stratigrafické jednotky. V oboch zisťovacích sondách boli zdokumentované kultúrne vrstvy v primárnej polohe, ktoré sa navzájom líšia sfarbením, mocnosťou a zložením zeminy a prímiesí.

V sonde 1 bola pod vrstvou humusu (SJ 100) identifikovaná kultúrna vrstva (SJ 101), ktorá bola vo vrchných častiach značne premiešaná s organickou hmotou, obsahujúcou korene a štrk (obr. 4: 5). Obsahovala drobné črepy a sánku prasata so zubami.⁴ Dva črepy pochádzajú z okrajov hrubozrnných mís/hrncov (tab. I: 6, 8). Mocnosť kultúrnej vrstvy dosahovala miestami až 35 cm. Pod ňou vystupovalo podložie (SJ 102) vo forme vápencov, resp. brekcií vápencov s hlinou sfarbenou do žltá ílovito-piesčitej konzistencie.

Pod humusom v sonde 2 vystupovala žltá-sivá, štrkovo-ílová kultúrna vrstva (SJ 104) s črepmi (obr. 4: 5; tab. I: 11, 12) a mazanicou s konštrukčnými prvkami po tyčovine a výplete (tab. IV: 1, 3, 6). Nálezy sa koncentrovali najmä v hĺbke (od 35 cm), kde sa vyskytovali spolu s prepálenými predmetmi (sekundárne prepálené kamene a črepy). Vrstvu interpretujeme ako kultúrnu, dokumentujúcu sídliskový charakter lokality. Pod touto vrstvou sa nachádzalo podložie identické ako v priestore sondy 1. Bronzový náramok zachovaný v celosti (tab. I: 1), ktorý podmienil vytyčenie sondy v tomto mieste, sa nachádzal v hĺbke 15 cm. V jeho okolí bola čierno-sivá hlinitá vrstva s uhlíkmi (SJ 103; obr. 4: 1–3). Kontext obsahoval črepy, drobné fragmenty mazanice, uhlíky a prepálené skaly.⁵ Ide zrejme o výplň niekdajšieho „objektu“, v ktorom bol uložený náramok. Tmavé čierno-sivé sfarbenie a konzistencia výplne je vo výraznom kontraste k okolitej hline z kultúrnej vrstvy. Rozdielna je aj prítomnosť uhlíkov, ktoré sa v kultúrnej vrstve neobjavili. Predpokladáme, že môže ísť o pozostatok organického obalu, v ktorom bol náramok uložený, prípadne o relikt po jamke, ktorá bola vykopaná do tohto priestoru. Uvedené informácie nás vedú k hypotéze o intencionálnom uložení náramku na hradisku.

Opis vybraných nálezů

Bronzové predmety

1. Bronzový páškový náramok plankonvexného prierezu s preloženými koncami zachovaný v celku. Jeden koniec je mierne zúžený. Na náramku sa nachádzajú viaceré dvojice oproti sebe umiestnených priečných krátkych rýh pri okrajoch. Výzdoba je asymetrická. Ryhy tvoria skupinu ôsmich, šiestich a štyroch záseků. V jednom mieste je oproti ôsmim zásekům len šesť. V tomto mieste je viditeľné, že povrch náramku bol prebrúsený, prípadne poškodený ešte v minulosti. Jeden z koncov má výrazne asymetrickú výzdobu (2 nepravidelné ryhy, oproti ktorým sú štyri taktiež nepravidelné záseky). Dĺ. 21 cm, š. 0,9–1 cm, hr. 0,3–0,5 cm, hm. 48 g. APČ 41 (tab. I: 1).
2. Fragment bronzovej zdeformovanej štitkovej spony. Zachovaný je oválny štitok z bronzového plechu (čiastočne poškodený) s výzdobou v podobe vodorovných a šikmých rýh usporiadaných v línii širokej cca 1 cm a obvodovej ryhy. Dĺ. 6,2 cm, hm. 3 g. Rozmery štitka: dĺ. 3,7 cm, š. 2,5 cm; hr. 0,1 cm. Z oboch strán zachované fragmenty vinutia okrúhleho prierezu (pr. 0,2 cm). APČ 37 (tab. I: 4).
3. Fragment bronzového rebrovaného náramku. Dĺ. 5,7 cm, š. 1,2 cm, hr. 0,3–0,4 cm, hm. 22 g. APČ 36 (tab. I: 2).
4. Fragment ukončenia páškového bronzového náramku. Dĺ. 3,8 cm, š. 0,9 cm, hr. 0,1–0,15 cm, hm. 3 g. APČ 27 (tab. I: 3).

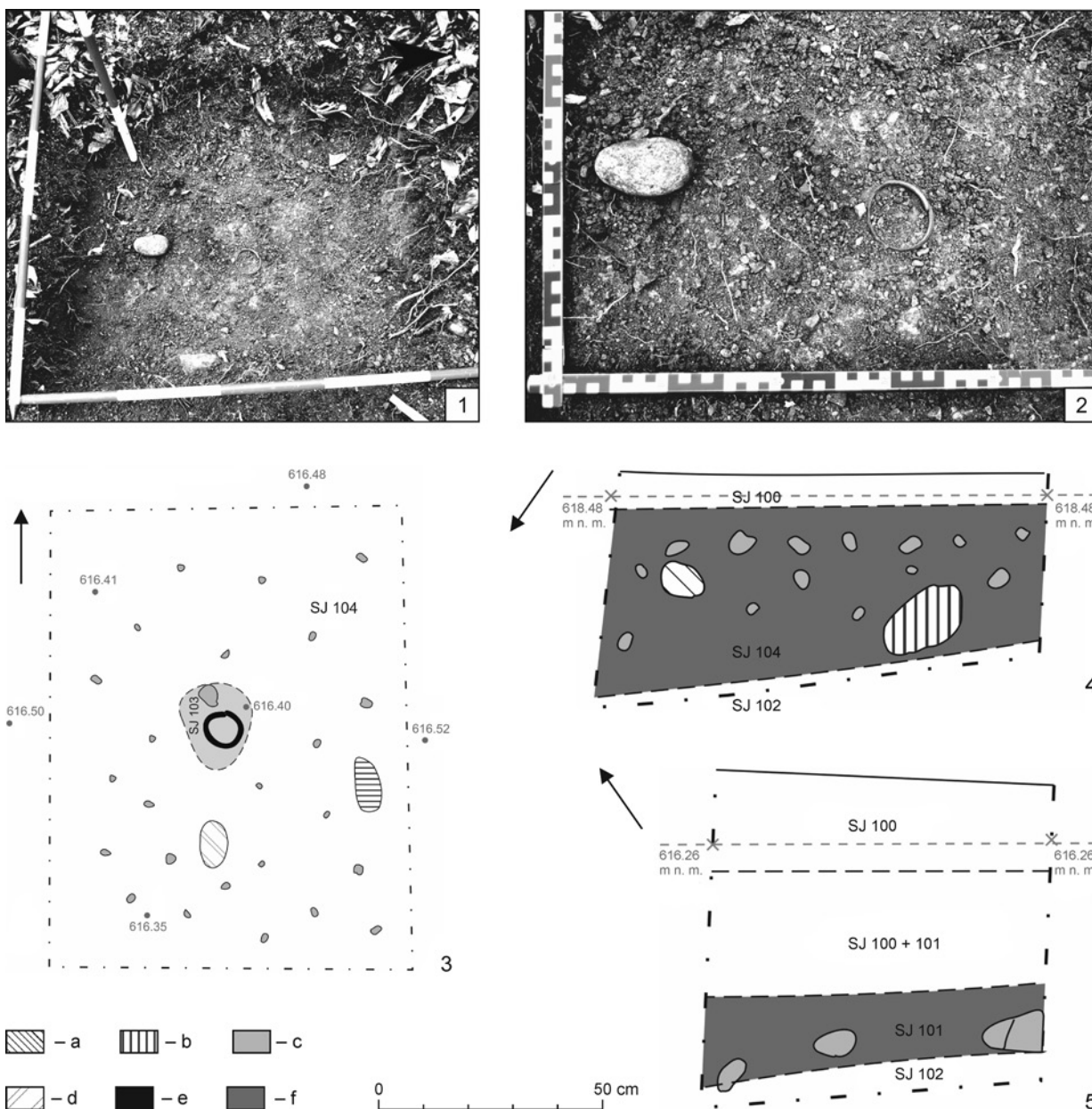
Železné predmety

1. Fragment železného kosáka s trňom ohnutým do pravého uhla. Dĺ. 19 cm, hm. 83 g. Zachovaná je rukoväť (š. 0,6–1,2 cm, hr. 0,35 cm) a väčšia časť ostria trojuholníkového prierezu so zosilneným okrajovým rebrom (š. 2,9–3,6 cm, hr. 0,2 cm). APČ 28 (tab. I: 5).

⁴ Za určenie ďakujeme K. Šimunkovej z Katedry archeológie UKF v Nitre.

⁵ Vrstva bola v celosti odobraná ako archeobotanická vzorka.

⁶ Uloženie nálezů: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava.

Obr. 4. Sedliacka Dubová-Háj. 1, 3 – pôdorys sondy 2 na úrovni nálezu bronzového náramku s preloženými koncami; 2 – detail; 4 – sonda 2, juhovýchodný profil; 5 – sonda 1, severovýchodný profil. Legenda: a – mazaonica; b – pieskovec; c – vápenec; d – okruhliak; e – bronz; f – kultúrna vrstva. Foto a kresba B. Lofajová Danielová.

2. Takmer kompletný kosákovitý zberový nôž s pevnou rukoväťou. Dĺ. 17 cm, hm. 66 g. Rukoväť štvoruholníkového prierezu: š. 1,1 cm, hr. 0,5 cm; čepeľ trojuholníkového prierezu: š. 2,5 cm, hr. 0,51–0,3 cm. APČ 20 (tab. II: 1).
3. Železný masívny klinec s klobúkovitou rozklepanou hlavickou a zahnutou ihlou. Dĺ. 7 cm, hm. 28 g. Tyčinka štvorhranného prierezu: dĺ. 7 cm, š. 0,6 cm, hr. 0,3–0,9 cm; hlavica nepravidelného štvoruholníkového tvaru: dĺ. 2,6 cm, š. 2,2 cm, hr. 0,8 cm. APČ 38 (tab. II: 2; III: 10).
4. Železná ihlica so zahnutým krčkom a dvojkónickou hlavickou. Dĺ. 11 cm, hm. 13g, hr. tela 0,35 cm, hr. hlavice 0,6 cm. APČ 43 (tab. II: 3).
5. Železný nôž na úpravu a čistenie konských kopýt pri podkúvaní.⁷ Dĺ. 6 cm, hm. 12 g. Tyčinka štvorhranného prierezu: š. 0,4 cm, hr. 0,2 cm. Telo z tenkého železného plechu š. 1,2–1,7 cm; š. 0,1 cm. APČ 43 (tab. II: 4).
6. Fragment kostenej rukoväte s otvorom (pr. 0,5 cm) vyvrtaným z vonkajšej strany. Vonkajší povrch opracovaný, na vnútornej strane drážka pre železnú tyčinku (dĺ. 4 cm, š. 1,8 cm, hm. 2,5 g) so železným štvorhranným pracovným

⁷ Za určenie ďakujeme Mgr. R. Čambalovi, PhD. z Archeologického múzea SNM, Bratislava.

- nástrojom (dĺ. 16,2 cm, š. 0,4–0,6 cm, hr. 0,5 cm, hm. 12 g). Štvorhranná tyčinka bola vsadená do kostenej rúčky. Ukončenie je mierne poškodené, z jednej strane rovné, z druhej mierne zhrubnuté. APČ 41 (tab. II: 5; III: 5).
7. Železné srdce zvona (pr. 1,2 cm, hr. 1 cm) so zahnutou ihlou štvorhranného prierezu (š. 0,4 cm, hr. 0,4 cm). Dĺ. 9 cm, hm. 27 g. APČ 32 (tab. II: 6; III: 9).
  8. Neúplný železný kliniec s rozklepanou hlavičkou štvoruholníkového tvaru (dĺ. 1,9 cm, š. 1 cm) a štvorhrannou ihlou (dĺ. 6 cm, š. 0,7 cm, hr. 0,4 cm). Dĺ. 6 cm, hm. 15 g. APČ 23 (tab. II: 7).
  9. Ohnutý kliniec s kladivovitou hlavičkou (stavebné kovanie?) zo štvoruholníkovej železnej tyčinky. Dĺ. 5,5 cm, š. 0,3 cm, hr. 0,5 cm, hm. 7 g. APČ 2 (tab. II: 8).
  10. Železná bodka s uzavretou tuľajkou vyhotovená zrolovaním železného plechu s otvorom pre nit. Sčasti je pod okrajom obvodová ryha. Dĺ. 6,1 cm, pr. 0,4–1,5 cm, hr. 0,1–0,2 cm, hm. 33 g. APČ 21 (tab. II: 9).
  11. Fragment železnej skoby(?). Dĺ. 4,9 cm, š. 0,25 cm, hr. 0,3 cm, hm. 2 g. APČ 4 (tab. II: 10).
  12. Železný nôž s rukoväťou v tvare trňa. Dĺ. 15 cm, hm. 22 g. Čepel: š. 1–1,9 cm, hr. 0,1–0,3 cm; trň štvorcového prierezu: pr. 0,2–0,6 cm. APČ 12 (tab. II: 11).
  13. Železný nôž s plnou rukoväťou. Dĺ. 11,5 cm, hm. 10 g. Neúplná čepel trojuholníkového prierezu: dĺ. 8,7–9 cm, š. 1–1,3 cm; hr. 0,2 cm. Rukoväť oválneho prierezu: dĺ. 2,5 cm, š. 0,7–0,9 cm, hr. 0,2–0,4 cm. APČ 39 (tab. II: 12).
  14. Fragment železného kľúča s dutým driekom a s inkrustáciou z farebného kovu v tvare pásika dochovaným po oboch stranách brady s dvomi zárezmi kolmo na driek a jedným z vnútornej strany. Dĺ. 7,7 cm, š. 1–2,4 cm, hm. 18 g. APČ 29 (tab. III: 1).
  15. Železný nožík s jazykovitou rukoväťou a obručou z farebného kovu okolo rukoväte, s tromi otvormi pre nity vrátane dvoch nitov z farebného kovu. Dĺ. 12,7 cm, š. 1,3–1,4 cm, hr. 0,2 cm, hm. 14 g. APČ 3 (tab. III: 2).
  16. Dve železné pukličky/nity s ihlou nepravidelného štvoruholníkového prierezu (dĺ. 0,5 cm). Dĺ. 0,9 cm, pr. 1,1 cm, hr. 0,3 cm, hm. 1,5 g. APČ 37 (tab. III: 3).
  17. Železné gombíkovité kovanie. Hlavica zo železného tenkého plechu hrúbkovite stočená (pr. 1,9 cm, hr. 0,1 cm). Krátka zahnutá ihla s okrúhlym prierezom a deformovaným koncom (pôvodne zakutá v dreve?): dĺ. 1 cm, š. 0,4 cm. Dĺ. 1,2 cm, hm. 3 g. APČ 35 (tab. III: 4).
  18. Železný predmet s tuľajkou vyrobený z hrubšieho plechu. Na konci zahnutý ostrý hák – drevoobrábaci nástroj(?). Dĺ. 6,8 cm, š. 0,9–1,2 cm, hr. 0,3 cm, hm. 16 g. APČ 42 (tab. III: 7).
  19. Železný klin so štvoruholníkovým obuchom. Dĺ. 18,7 cm, š. 3,2–5,2 cm, hr. 0,5–2,35 cm, hm. 806 g. APČ 10 (tab. III: 11).
  20. Železná sekera s čakanom zahnutým dohora, tvarovo pripomínajúca fokoš. Okolo štvorhranného otvoru na tuľajku boli vsadené a pritavené dva železné pásové kovania z masívnej železnej tyčinky, ktoré boli vsadené v porisku s nitmi (deformované). Dĺ. 19,3 cm, hm. 482 g; ostrie sekery: š. 6,3 cm, hr. 0,2 cm; čakan: š. 1,9 cm, hr. 0,7–2,4 cm. APČ 43 (tab. III: 12).
  21. Železný predmet s hrotom, hákom a tuľajkou – vypačovací nástroj/trhací hák, tzv. hasičský hák. Na tuľajke dva otvory pre nity, jeden nit špirálovite stočený zachovaný na tuľajke. Dĺ. 17,4 cm, hr. 1 cm, hm. 158 g. Tuľajka: hr. 0,1 cm, pr. 2,8 cm. APČ 43 (tab. III: 13).

TYPOLOGICKO-CHRONOLOGICKÉ ZARADENIE NÁLEZOV

Bronzové predmety

Bronzový oválny pásový náramok plankonvexného prierezu s preloženými koncami (tab. I: 1) má analógie už v nezdobených náramkoch z depotu Sitno zo záveru mladšej až neskej doby bronzovej (HA2–HB; *Oždáni/Žebrák 2017*, tab. IV: 7). Priame analógie k tvaru a výzdobe rytými krátkymi zásekmi sú však až v neskej dobe halštatskej. Napríklad na pohrebisku Podmoky (hroby datované do HD2–D3) sa na základe oválneho tvaru tento typ nazýva „strmeňovitý“. V hrobe 2 sa našlo šesť takýchto náramkov, ktoré sú zhodne s exemplárom zo Sedliackej Dubovej. Zdobené sú zväzkami zdvojených priečných krátkych rýh (*Korený a i. 2019*).

Fragment rebrovaného náramku (tab. I: 2) má priame analógie v teritoriálne blízkom depote z Istebného (*Kubíny 1902*). Ide o exempláre so širokým datovaním do mladšej doby halštatskej až staršej doby laténskej (HD–LTB1; *Benediková 2004*, 103, 108). Podľa priestorového rozšírenia sa sústreďujú na severozápadnom Slovensku a v Malopoľsku (*Benediková 2004*, 102). V dobe halštatskej ide o oblasť, ktorú osídľovala lužická kultúra s tradíciou v dobe bronzovej, neskôr ide o územie kryštalizácie púchovskej kultúry.

Zdeformovaná bronzová spona (tab. I: 4) tvarovo pripomína štítové spony z neskej doby bronzovej (*Říhorský 1993*, tab. 1–8), konkrétne menšie varianty známe napr. na území Poľska, tzv. typ Božen (*Gedl 2004*, tab. 9: 33). Výzdoba v podobe rýh usporiadaných do vodorovnej mriežky nemá priame analógie. Predpokladáme, že môže ísť o nález z neskej doby bronzovej, hoci z tohto úseku zatiaľ z lokality nepochádza žiaden iný archeologický materiál.

Železné predmety

Železný kosák s trňom ohnutým do pravého uhla a zosilneným okrajom na čepeli (tab. I: 5) má analógie v kosákoch z depotov na hradisku Smolenice-Molpír (Čambal/Makarová 2020, obr. 8: 1, 218; Studeníková 2007, obr. 5: 1, 4, 5). Datované sú do stupňa HC2 až začiatku HD1. E. Miroššayová (1980, 39) datovala tento typ kosákov do HD–LTA. V novšom triedení E. Studeníkovej (2007, 52–56) ide o typ 1 s ohnutou širokou čepeľou, ktorých ťažisko je v dobe halštatskej (HC, HD). Prítomnosť železných kosákov na halštatských lokalitách je nízka a ich výskyt sa údajne sústreďuje na miestach centrálneho a politického významu (Čambal/Makarová 2020, 218). Tento variant kosákov sa však nachádza aj v dobe laténskej spolu s vyvinutejšími tvarmi (Pieta 2008, 224), preto ho datujeme len rámcovo do doby železnej. Železná ihlica so zahnutým krčkom a nepravidelnou dvojkónickou hlavicom (tab. II: 3) má tvarové analógie v halštatských nálezoch, ktoré J. Říhový (1979, 222 n; tab. 67: 1849; 85: C) vyčlenil ako „typ Stattendorf“. Ďalšie analógie sú na včasnotatenskom pohrebisku Inzersdorf ob der Traisen (hrob 282), kde vystupuje tvarovo príbuzná spona v bronzovom prevedení v sprievode spony s vtáčou hlavičkou (Neugebauer 1992, tab. 20: 3).⁸

Druhý typ zberového náradia predstavuje kosákovitý zberový nôž s pevnou rukoväťou (tab. II: 1), ktoré sa na území Slovenska vyskytujú už od konca doby bronzovej, viac v mladších stupňoch doby laténskej, najmä na lokalitách púchovskej kultúry (Pieta 2008, 222–224).

Železná bodka s uzavretou tuľajkou s okrúhlym prierezom a otvorom pre nit (tab. II: 9) má rozmerom a tvarom analógie v dobe laténskej, kde sa nálezy tohto typu vyskytujú od stupňa LTC (Pieta 2008, 263). Do doby laténskej eventuálne patria aj drobné železné nity (tab. III: 3, 4), aké sa nachádzajú v hroboch v kontexte zbraní a výzbroje (Černý a i. 2018, 77, obr. 4: 3). Vylúčiť však nemožno ani ich zaradenie do stredoveku.

Do stredoveku radíme železné kince so štvorhranným prierezom s obojstrannou krídlatou (tab. II: 8) a klobúkovitou hlavicom (tab. II: 2; III: 10), ktoré majú analógie v stredovekých nálezoch (Farkaš 2015, obr. 20; Rusnák 2009, 394). Železný klin (tab. III: 11) a nôž s rovnou čepeľou a trňom (tab. II: 11) môžu spadať do obdobia vrcholného stredoveku (14.–15. stor.) podľa analógií v Pezinku, Starom Zámku (Farkaš 2015, 286, obr. 22: 2, 13). Ostatné nože s plnou rukoväťou (tab. II: 12; III: 2) a železný kľúč (tab. III: 1) radíme skôr do novoveku. K novovekým nálezom patrí aj ukončenie rukoväte noža (tab. III: 6). Ide o tenkú pukličku so stredovým nitom. V prípade kvalitne vyhotovenej štvorhrannej tyčinky nástroja s kostenou rukoväťou (tab. II: 5) usudzujeme, že ide o stredoveký, prípadne novoveký nálež.

Medzi najmladšie nálezy patrí železná sekera s čakanom a pritavenými plochými nitmi (tab. III: 12), ktorá môže pochádzať z novoveku, eventuálne stredoveku a vypačovací nástroj/trhací hák (tzv. „hasičský hák“), využívaný v 19. stor. aj na vytrhávanie horiacich striech (tab. III: 13).⁹

Keramika

Za najstaršie keramické nálezy považujeme hladené tenkostenné čierno-hnedé fragmenty amfor/mís, z ktorých typickým predstaviteľom je len malý neúplný fragment odsadeného dna (tab. I: 13). Tento technologický postup bol používaný lužickou kultúrou už od doby bronzovej, na Orave celú dobu halštatskú až včasnú, resp. starú dobu laténsku (v prostredí oravskej skupiny lužickej kultúry).

Relatívne typickým nálezom sú sudovité hrnce/misy so zatiahnutým ústím, zhrubnutým okrajom s plastickými zvislými rebrami pod okrajom (tab. I: 6, 9). Boli vyrobené zo stredne zrnitého až hrubozrnitého keramického materiálu s miernym prehladením drsného povrchu. Jeden črep bol vypálený redukčne, druhý oxidačne. Takéto nálezy sa spolu so súdkovitými hrncami s mierne profilovaným okrajom (tab. I: 11) objavujú napríklad na lokalite Istebné-Hrádok, kde sú široko datované od neskej doby halštatskej až do strednej doby laténskej (Benediková 2004, 98, tab. II: 1–3; VII). Na Spiši (Nová Lesná, Hliník) sa vyskytujú vo vrstve datovanej do HD2–LTB (Benediková/Pieta 2020, 387 n). Podobné plastické aplikácie (podkovovité) sa vyskytujú aj v súboroch spolu s materiálom „predpúchovského horizontu“ (Pieta 1996, tab. VII: 2). Podľa najnovších absolútnych dát sa takáto keramika nachádzala aj vo vrstvách datovaných do obdobia 4. stor. pred n. l., teda do staršej doby laténskej. Takto datovaná je napríklad na hradisku Nižná-Ostražica (nálezy odpovedajú keramike zo Sedliackej Dubovej, Hája, aj technologicky) a na súvekých malopoľských hradiskách (Lofajová Danielová a i. 2021, v tlači).

⁸ Na pohrebisku Inzersdorf-Walpersdorf sa v hrobe 77 našiel aj železný variant tohto typu spôn. Ide o nepublikovaný súbor. Za ústnu informáciu ďakujeme Mag. Dr. Petrovi C. Ramslovi, Inst. für Urgeschichte und Historische Archäologie, Wien.

⁹ Za určenie ďakujeme Mgr. P. Debnárovi z AÚ SAV Nitra.

Inú keramickú skupinu predstavujú atypické črepy z čiernosivej hliny z hrubozrnného materiálu s mierne prehladeným povrchom. Oproti predchádzajúcej skupine sú na povrchu z vonkajšej aj vnútornej strany viditeľné stopy po obtáčaní. Pravdepodobne ide o stredoveké, prípadne novoveké črepy, keďže sa našli v kontexte s novovekými železnými predmetmi (s plochým gombíkom a s trhacím hákom).

Črepový materiál datujeme do obdobia od záveru doby halštatskej do staršej doby laténskej, druhú skupinu do stredoveku, resp. novoveku.

Mazanica

Fragmenty mazanice pochádzajú z kultúrnej vrstvy, ktorú sme na základe sprievodných nálezov datovali do doby halštatskej až staršej doby laténskej. Nálezy dokumentujú vnútornú zástavbu na hradiisku. Ide prevažne o zrubové stavby vyhotovené z guľatiny (tab. IV: 2, 5, 7) s priemerom 9–16 cm. Tiež sú zastúpené fragmenty z výmazu objektov so stopami po tyčovine a prútovine (tab. IV: 3, 4). Jeden fragment pochádza z nárožia stavby s tyčovinou (tab. IV: 1). Na niektorých fragmentoch sú odtlačky obilia, voľným okom je rozpoznateľný napríklad jačmeň (tab. IV: 2).

REGIONÁLNY KONTEXT

Nález bronzovej spony (tab. I: 4) poukazuje na prípadné využívanie lokality už v neskorej dobe bronzovej. Z typologicko-chronologickej analýzy bronzových a keramických artefaktov usudzujeme, že ťažisko osídlenia patrí do mladšieho úseku doby halštatskej až do počiatku staršej doby laténskej. Z tohto obdobia sú na Orave známe viaceré opevnené polohy (obr. 5), z ktorých väčšinu hradísk zaradil P. Čaplovič všeobecne do doby halštatskej (Čaplovič 1987, 109–160). Nové výskumy na Ostražici v Nižnej, s valovým opevnením datovaným až do doby laténskej (Lofajová Danielová a i. 2021, v tlači) nám dovoľujú predpokladať, že aj niektoré ďalšie opevnenia na Orave popísané ako halštatské, mohli byť vybudované neskôr (napr. Medzibrodie nad Oravou, Hrádok; Čaplovič 1987, tab. XLIII–XLV). Problémom je absencia archeologického materiálu zo známych hradísk (len niektoré sa opierajú o relevantné archeologické nálezy)¹⁰ a informácií o nálezových okolnostiach. V súčasnej fáze výskumu je možné lokality spoločne zaradiť do fázy HC/HD–LTA/LTB1, pričom väčšina z nich je osídlená aj v neskorších stupňoch doby laténskej (tzv. predpúchovský stupeň a púchovská kultúra v neskorej dobe laténskej). V súčasnosti je aktuálna problematika kontinuity osídlenia na sídliskách. Predstavená hustá sieť prevažne výšinných sídlisk sa sústreďuje popri rieke Orava na strategických miestach nad jej brodmi. Zväčša ide o polohy v pahorkatine s nízkym prevýšením (do 150 m) a ľahkou dostupnosťou.

Severne oproti prezentovanej lokalite, na druhom brehu rieky Orava vo vzdialenosti len 890 m vzdušnou čiarou, sa nachádza známe súveké hradisko Ohrádza (Čaplovič 1983; 1985, 77 n). Pochádzajú z neho aj grafitové črepy s masívnym okrajom a hrebeňovaným povrchom (Čaplovič 1987, 147, tab. LXXXIII: 13), ktoré sú typické pre neskorú dobu laténsku.¹¹ Okolo hradiska sú v nižšie situovaných polohách známe otvorené sídliská datované zväčša do doby halštatskej – poloha „Nová ulica“ (Čaplovič 1987, 147) a „Pod Hrádkom Ohrádza“ (Furman 2009, 66). Hradiská Háj a Ohrádza v Sedliackej Dubovej sú súčasne v celej dobe železnej a navzájom sa vizuálne kontrolujú. Predpokladáme, že aj pod polohou Háj sa nachádzali nižšie situované otvorené sídliská. Do úvahy prichádza rovinatá až mierne svahovitá plocha (sklon 7–12°) na východnom úpätí kopca so severovýchodnou orientáciou, kadiaľ vedie prístupová cesta na hradisko.

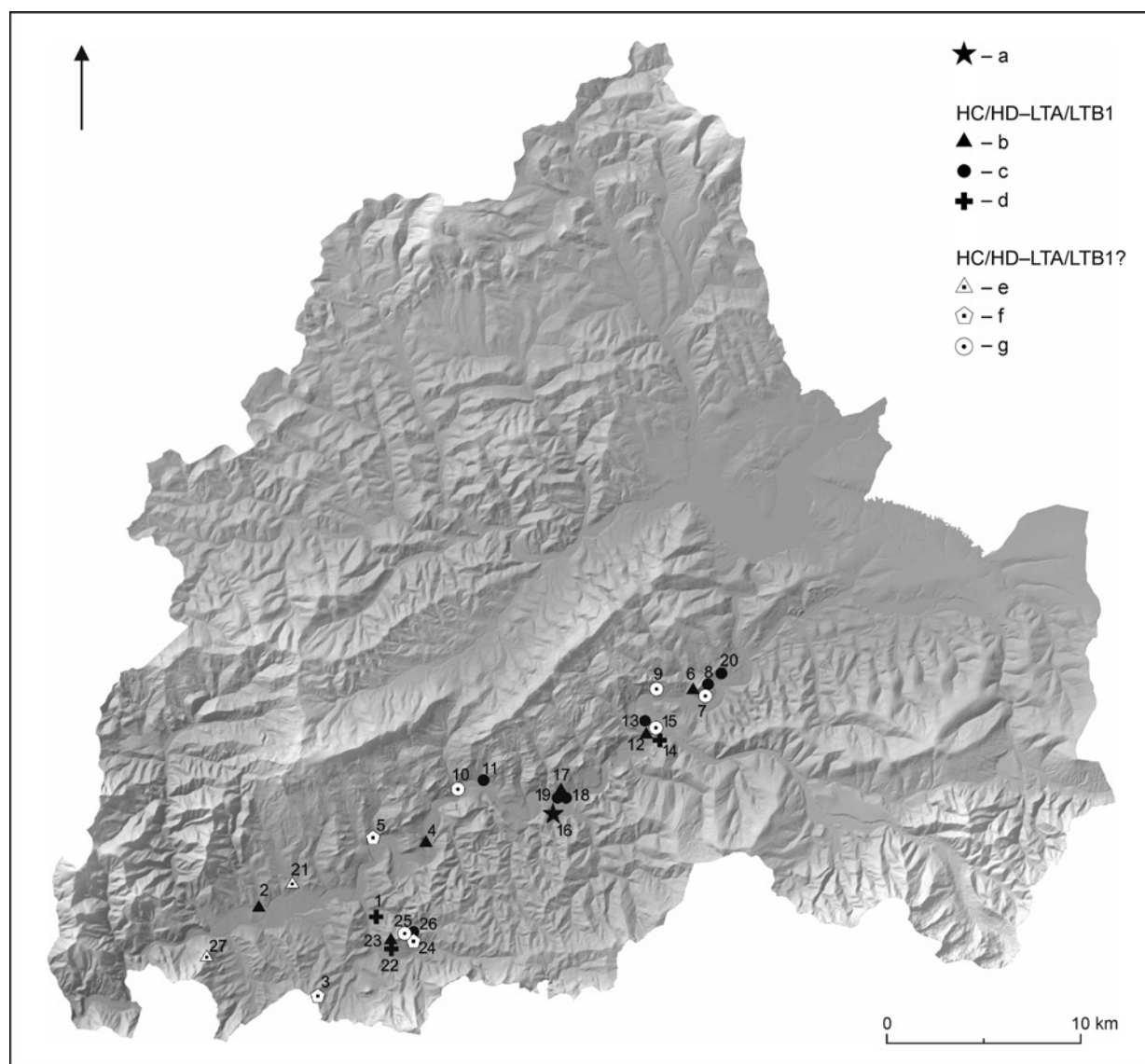
ZÁVER

Archeologickú lokalitu na základe prítomnosti relatívne mocnej kultúrnej vrstvy, dokumentovanej v zisťovacích sondách, interpretujeme ako dlhotrvajúce výšinné sídlisko s umelým opevnením (hra-

¹⁰ V depozitári Oravského múzea v Oravskom Podzámku, kde sú deponované nálezy z výskumov P. Čaploviča, sa nachádza len výber typických nálezov. Týka sa to aj hradiska Sedliacka Dubová-Ohrádza. Ostatné nálezy boli skartované.

¹¹ P. Čaplovič v publikácii (asi omylom) datoval tieto nálezy do starej doby laténskej (Čaplovič 1987, 147).

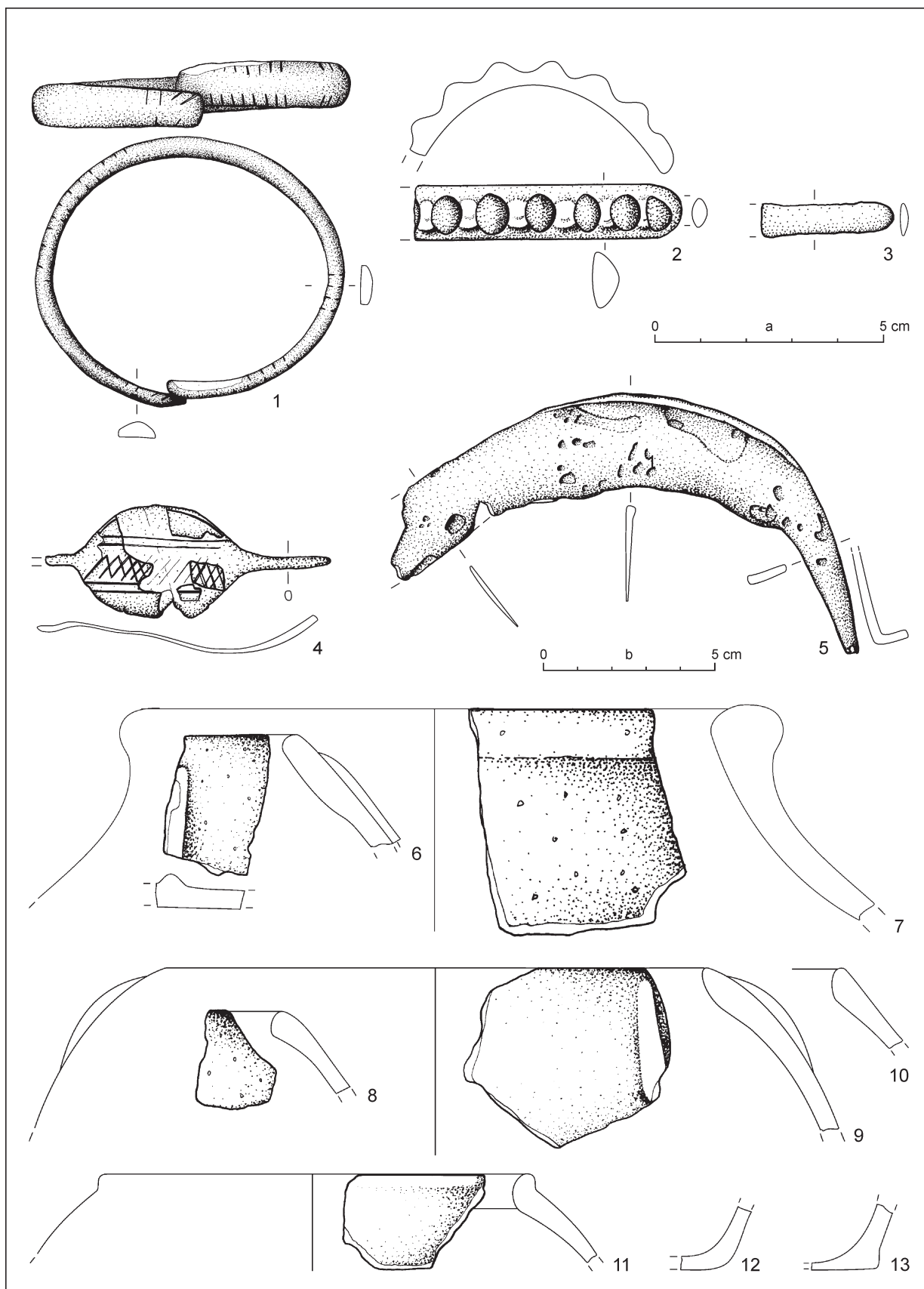
Obr. 5. Osídlenie v neskej dobe halštatskej až začiatku staršej doby laténskej na Orave s vyznačením hradiska Sedliacka Dubová-Háj. 1 – Dolný Kubín, Medzihradné; 2 – Istebné, Hrádok; 3 – Komjatná, Hrádok; 4 – Medzibrodie nad Oravou, Hrádok; 5 – Mokrad, Homola; 6 – Nižná, Ostražica; 7 – Nižná Krivé Hony; 8 – Nižná, Pod Ostražicou; 9 – Nižná, Láň; 10 – Oravský Podzámok, Hradné bralo; 11 – Oravský Podzámok-Dolná Lehota, Cintorín; 12 – Podbiel, Biela skala; 13 – Podbiel, Biel; 14 – Podbiel, Za Bielym; 15 – Podbiel, Za Pivovarom; 16 – Sedliacka Dubová-Háj; 17 – Sedliacka Dubová, Ohrádza; 18 – Sedliacka Dubová, Pod hrádkom Ohrádza; 19 – Sedliacka Dubová, Nová ulica; 20 – Tvrdošín-Krásna Hôrka, Skalica; 21 – Veličná, Skalica; 22 – Vyšný Kubín, Pod Tupou skalou; 23 – Vyšný Kubín, Tupá skala; 24 – Vyšný Kubín, Ostrá skala; 25 – Vyšný Kubín, Chmeliencie; 26 – Vyšný Kubín, Železný Laz; 27 – Žaškov, Žaškovský Šíp. Legenda: a – Sedliacka Dubová-Háj; b, e – opevnené sídlisko/hradisko; c, g – sídlisko; d – pohrebisko; f – opevnené sídlisko(?). Mapa B. Lofajová Danielová.

disko). Fragment štítkovej bronzovej spony poukazuje na možné počiatky osídlenia už v neskej dobe bronzovej (tab. I: 4). Ťažisko osídlenia podľa horeuvedených analógií ku keramickým nálezom z kultúrnej vrstvy (tab. I: 6–13), bronzovým (tab. I: 1, 2, 4) a železným predmetom (tab. I: 4, 5), datujeme do doby železnej, do obdobia od mladšej fázy doby halštatskej až do začiatku staršej doby laténskej. V tomto úseku bolo pravdepodobne vybudované aj opevnenie, čo však verifikuje až deštruktívny archeologický výskum v budúcnosti. Početný sídliskový materiál zahŕňa okrem črepov z prevažne hrncovitých nádob zvieraciu kosť, mazanicu s konštrukčnými prvkami guľatiny zo zrubových stavieb, ale aj tyčoviny a prúťoviny z „lahších“ drevených konštrukcií a výmazov objektov, ktoré svedčia o prítomnosti vnútornej zástavby v areáli hradiska.

Niektoré železné predmety (tab. II: 9) majú analógie v neskorolátenskom období, preto predpokladáme, že aj v tomto dejinnom úseku bola poloha, resp. hradisko využívané. Pri súčasnom stave poznatkov chýba keramický materiál púchovskej kultúry, ktorý by doložil sídliskové aktivity z tohto obdobia. Ďalšie aktivity človeka na lokalite dokumentujeme vo vrcholnom stredoveku až novoveku sporadickými nálezmi črepov a železných predmetov. Uvedené datovanie zodpovedá celkovému sídliskovému vzorcu osídľovania výšinných polôh v dobe železnej na Orave. Lokalita dopĺňa sieť opevnených sídlisk pozdĺž rieky Orava a naznačuje vysokú koncentráciu sídliskových štruktúr v systéme: opevnenie a otvorené sídliská na svahoch a úpätiach. Blízkosť polohy Háj k hradisku Ohrádza v Sedliackej Dubovej poukazuje na potrebu vyhľadávania ďalších výšinných lokalít aj v blízkosti už známych hradísk.

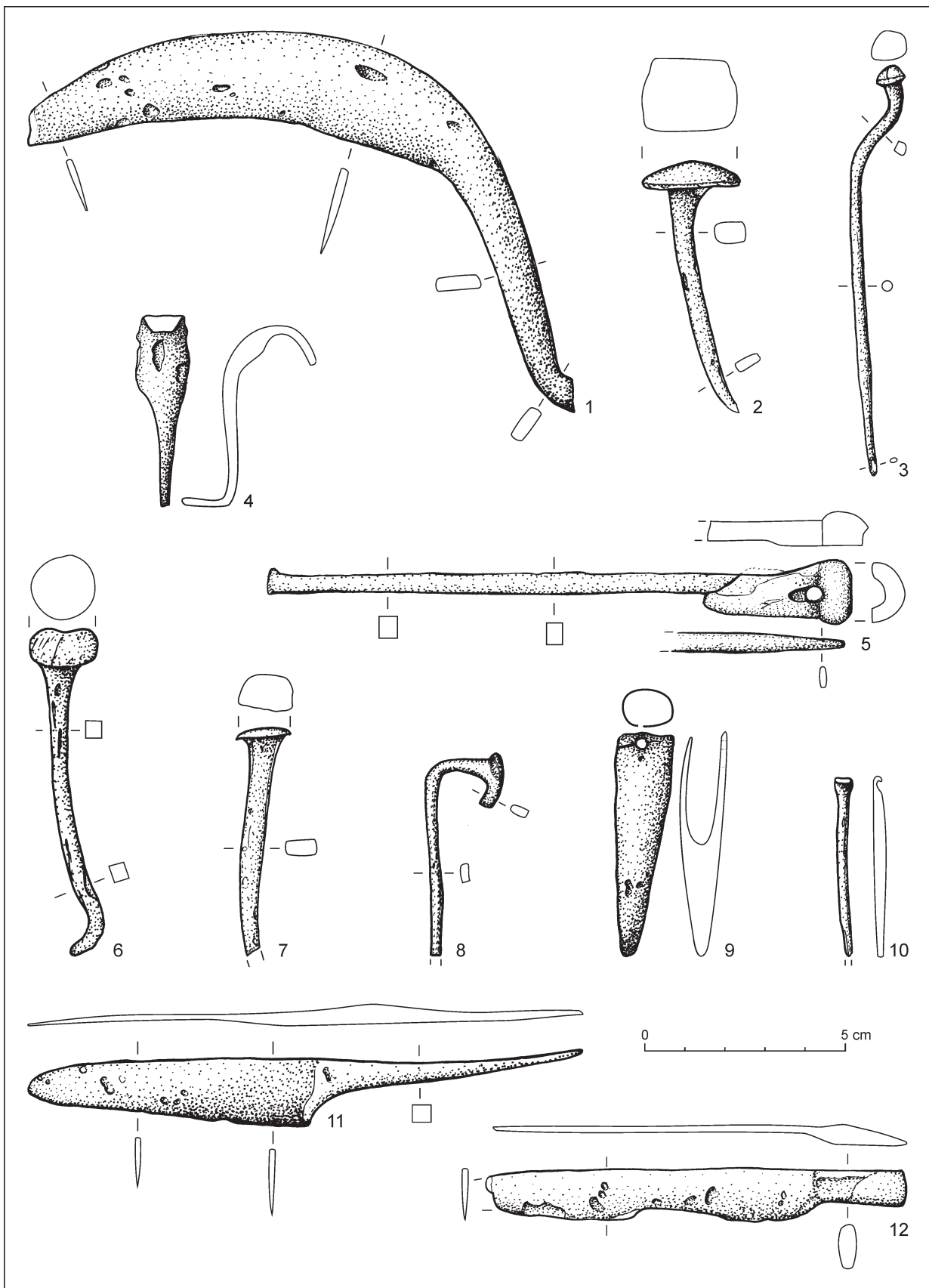
LITERATÚRA

- Benediková 2004 L. Benediková: Koniec doby halštatskej a začiatok doby laténskej v slovenských Karpatoch (na príklade lokality Istebné-Hrádok). In: J. Gancarski (red.): *Okres lateński i rzymski w Karpatach polskich*. Krosno 2004, 93–122.
- Benediková/Pieta 2020 L. Benediková/K. Pieta: Early and Middle La Tène Period in the Slovakian Western Carpathians: current state of knowledge. G. Pierrevelcin/J. Kysela/S. Fichtl (ed.): *Unité et diversité du monde celtique. Actes du 42e colloque international de l'Association française pour l'étude de l'âge du Fer (Prague, 10–3 mai 2018)*. Praha 2020, 383–411.
- Čambal/Makarová 2020 R. Čambal/E. Makarová: Hallstatt hoards from the Molpír Hillfort in Smolenice. *Zborník SNM* 114. *Archeológia* 30, 2020, 205–229.
- Čaplovič 1983 P. Čaplovič: Halštatské sídlisko na Hrádku v Sedliackej Dubovej. *AVANS* 1982, 1983, 79.
- Čaplovič 1985 P. Čaplovič: Výskum v Oravskom Podzámku a Sedliackej Dubovej. *AVANS* 1984, 1985, 77, 78.
- Čaplovič 1987 P. Čaplovič: *Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku*. Martin 1987.
- Černý a i. 2018 M. Černý/M. Kuchařík/M. Horáková/P. Žáčková: Nové bojovnické hroby z doby laténskej z Prahy. *Študijné zvesti AÚ SAV* 63, 2018, 73–94.
- Farkaš 2015 Z. Farkaš: Stredoveké opevnenie Starý Zámok II pri Pezinku. *Zborník SNM* 109. *Archeológia* 25, 2015, 257–297.
- Furman 2009 M. Furman: Nové nálezy z kultúrnych pamiatok v okrese Dolný Kubín. *AVANS* 2007, 2009, 65–66.
- Gedl 2004 M. Gedl: *Die Fibeln in Polen*. Prähistorische Bronzefunde XIV/10. Stuttgart 2004.
- Korený a i. 2019 R. Korený/T. Šálková/E. Průchová/J. John: Hroby z pozdní doby halštatské z Podmok, okr. Příbram. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 32, 2019, 161–180.
- Kubínyi 1902 M. Kubínyi: Az Istebnei bronzleletrol. *Archaeologiai Értesítő* 22, 1902, 342–345.
- Lofajová Danielová a i. 2021, v tlači B. Lofajová Danielová/J. A. Markiewicz/M. S. Przybyła/J. Ledwoń: "Late Hallstatt" hillforts in the Western Carpathians: new contribution to an old discussion. *Acta Archaeologica Carpathica* 56, v tlači.
- Miroššayová 1980 E. Miroššayová: Depot železných predmetov z Nižnej Myšle. *Slovenská archeológia* 28, 1980, 383–394.
- Neugebauer 1992 J.-W. Neugebauer: Eine frühlatènezeitliche Gräbergruppe in Inzersdorf ob der Traisen, NÖ. In: E. Jerem et al. (Hrsg.): *Die Kelten in den Alpen und an der Donau. Akten des intern. Symposiums St. Pölten, 14.–18. Oktober 1992*. *Archaeolingua*. Studien zur Eisenzeit im Ostalpenraum I. Budapest – Wien 1992, 11–178.
- Oždání/Žebrák 2017 O. Oždání/P. Žebrák: Depot bronzových predmetov z hradiska lužickej kultúry na Sitne. *Slovenská archeológia* 65, 2017, 237–277.
- Pieta 1996 K. Pieta: *Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska*. Monumenta Archaeologica Slovaciae 5. Nitra 1996.
- Pieta 2008 K. Pieta: *Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska*. Nitra 2008.
- Rusnák 2009 R. Rusnák: Novšie nálezy stredovekých kovových predmetov z Košíc. *Archaeologia historica* 34, 2009, 393–407.
- Říhovský 1979 J. Říhovský: *Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet*. Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München 1979.
- Říhovský 1993 J. Říhovský: *Die Fibeln in Mähren*. Prähistorische Bronzefunde XIV/9. Stuttgart 1993.
- Studeníková 2007 E. Studeníková: Fragment einer hallstattzeitlichen eisernen Sichel aus der Bratislavaer Region. Eiserne Sichel im Nordostalpinen Hallstattgebiet. *Musaica* 25, 2007, 45–71.

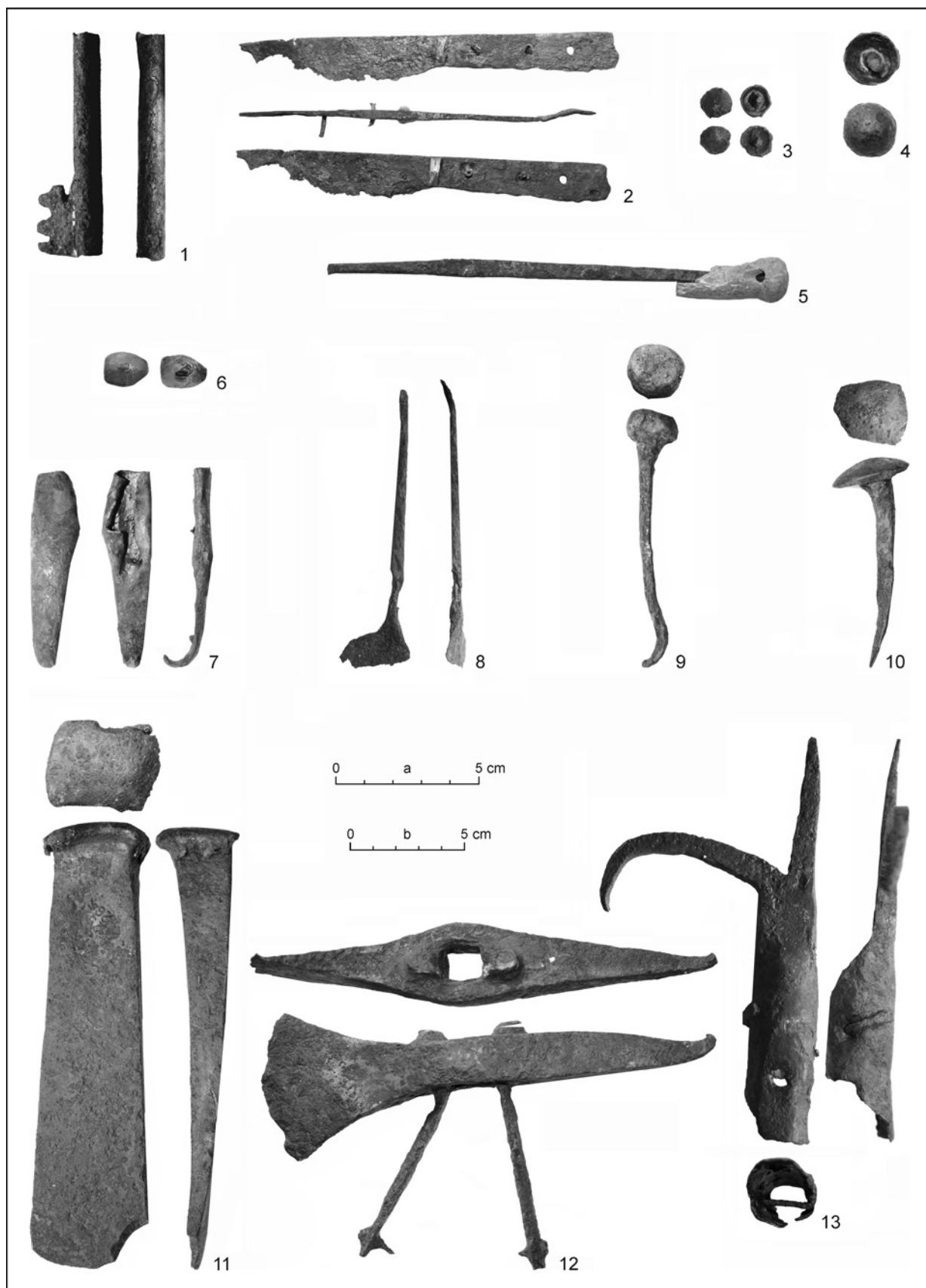

Tab. I. Sedliacka Dubová-Háj. Kovové predmety a keramika. 6, 8 – sonda 1 (SJ 101); 1, 11, 12 – sonda 2 (SJ 103; 104); 2–5, 7, 9, 10, 13 – prieskum detektorom kovov. 1–4 – bronz; 5 – železo. Kresba B. Lofajová Danielová. Mierka: a – 1–5; b – 6–13.

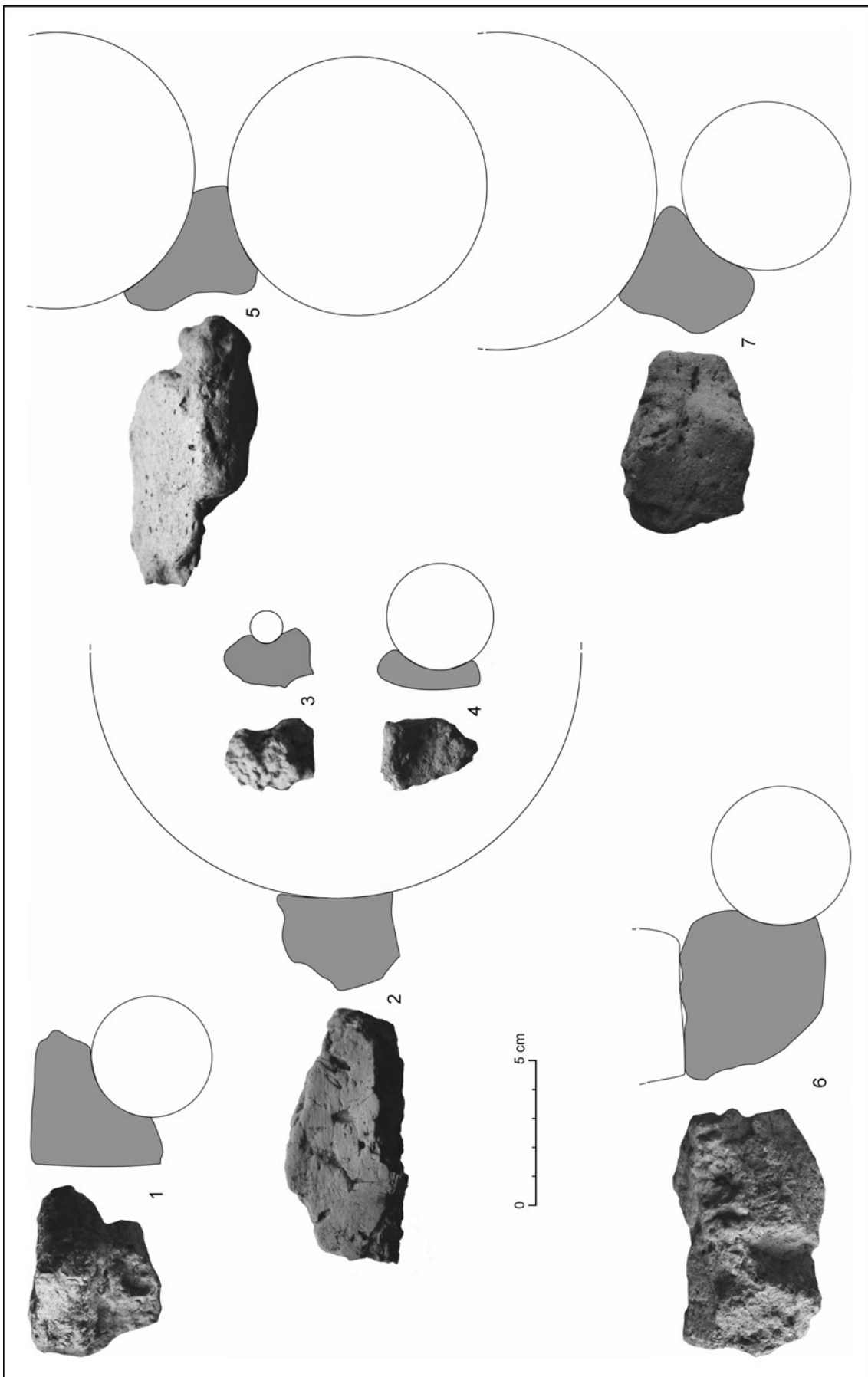

Tab. II. Sedliacka Dubová-Háj. Železné predmety. Detektorový prieskum. Kresba B. Lofajová Danielová.

Tab. III. Sedliacka Dubová-Háj. Drobné predmety. Detektorový prieskum. 1, 3–5, 7–13 – železo; 2, 6 – bronz. Foto B. Lo-fajová Danielová. Mierka: a – 1–10; b – 11–13.

Tab. IV. Sedliacka Dubová-Háj. Vybrané nálezy fragmentov mazanice. 1, 3, 6 – sonda 2 (SJ 104); 2, 4, 5, 7 – povrchová prospekcia. Foto a kresba B. Lofajová Danielová.

Newly Discovered Iron Age Hillfort Sedliacka Dubová-Háj in Orava Region

Barbora Lofajová Danielová – Martin Furman

Summary

The site is located on the left bank of the Orava River, on a separate hill „Háj“ in the municipality Sedliacka Dubová, dist. Dolný Kubín (Fig. 1). The strategic position results from the placement above several important fords and confluences of the Orava River. The fortified area identified in LIDAR's photo (Fig. 2) has an area of 0.20 ha. The oval-shaped fortification is oriented in the N – S direction. The fortification in the terrain is visible as a low mound along the terrain edge. Within the area, several shorter terraces are visible on slopes, which in these places level the rugged terrain (Fig. 3).

Several bronze and iron artifacts were found by a detector survey. In both trenches the culture layers in the primary position were identified. In the trench 1, a culture layer (SJ 101) was identified under the layer of humus, which was mixed in the upper parts with organic material – roots and gravel (Fig. 4: 5). Beneath the layer of humus in trench 2, the yellow-grayish gravel-clay cultural layer (SJ 104) with sherds (Pl. I: 11, 12) and daub (Fig. 4: 4; Pl. IV: 1, 3, 6) appeared. The center of settlement on the basis of finds from cultural layer (Pl. I: 6–13) can be dated to the period from the younger Hallstatt period to the beginning of the old La Tène period. The fragment of small bronze leaf-shaped plate fibula (Pl. I: 4) may belong to the late Bronze Age.

Within trench 2, a completely preserved bronze bracelet was found (Pl. I: 1), which was located in a black-gray layer with charcoals (SJ 103; Fig. 4: 1–3). It is probably the filling of the former “feature” in which the bracelet (organic bag/pit) was saved. Based on analogies to the oval shape and decoration, it is dated to the end of the Hallstatt period (Korený a i. 2019). A fragment of a ribbed bracelet is also dated to phase from the late Hallstatt to the Early/Old La Tène period (Pl. I: 2; Benediková 2004, 103, 108). Until the late Hallstatt (eventually La Tène) period, the iron sickle with the end bent at a right angle (Pl. I: 4) can be dated. It has analogies in hoards from the Smolenice-Molpír hillfort (Studeníková 2007, fig. 5: 1, 4, 5). To Hallstatt or Early La Tène period the iron pin with biconical head (Pl. II: 3) belongs. In the late La Tène period can be dated an iron spear end with a closed socket (Pl. II: 9) and the socketed gathering knife (Pl. II: 1). Until the Middle Ages, we date some iron nails with a square cross-section with double-sided wings (Pl. II: 8) and hat-shaped heads (Pl. II: 2; III: 10). The youngest find comes from the 19th century (Pl. III: 13). There is no late La Tène pottery, some fragments with traces of jiggering may come from the Middle Ages. The thickness of the cultural layer documents the presence of log buildings and objects with a wattle and daub construction. Dating of the Sedliacka Dubová-Háj fits to the overall settlement structure of the Iron Age in Orava region (Fig. 5). The nearest contemporary hillfort Ohrádza in Sedliacka Dubová with open settlements on its slopes is located only 890 m to the north (Čaplovič 1983; 1985, 77 n).

Fig. 1. Position of the archaeological site Sedliacka Dubová-Háj on the basis of the Map of the Slovak Republic.

Fig. 2. Sedliacka Dubová-Háj. LIDAR photo of the hillfort. Data source: ÚGKK SR. Processed by T. Lieskovský and J. Zachar.

Fig. 3. Sedliacka Dubová-Háj. Plan of the hillfort the trenches and the distribution of archaeological finds are marked. Legenda: a – fortified area; b – terraces; c – trenches; d – HC/HD–LTA/LTB1; e – HC/HD–LTA/LTB1; f – LTC–LTD; g – LTC–LTD(?); h – Middle Ages; i – Middle Ages(?); j – Middle Ages, Modern period; k – Modern period. Plan: B. Lofajová Danielová.

Fig. 4. Sedliacka Dubová-Háj. 1, 3 – ground plan of the trench 2 at the level of the complete bronze bracelet; 2 – detail; 4 – trench 2, SE profile; 5 – trench 1, NE profile Legend: a – daub; b – sandstone; c – limestone; d – water pebble; e – bronze; f – cultural layer. Photo and drawing by B. Lofajová Danielová.

Fig. 5. Settlement from the late Hallstatt period to the beginning of the Early/Old La Tène period in Orava region. Legend: a – Sedliacka Dubová-Háj; b, e – fortified settlement/hillfort; c, g – settlement; d – burial ground; f – fortified settlement(?). Map B. Lofajová Danielová.

Pl. I. Sedliacka Dubová-Háj. Metal objects and pottery. 6, 8 – trench 1 (SJ 101); 1, 11, 12 – trench 2 (SJ 103; 104); 2–5, 7, 9, 10, 13 – detector survey. 1–4 – bronze; 5 – iron. Drawing B. Lofajová Danielová. Scale: a – 1–5; b – 6–13.

Pl. II. Sedliacka Dubová-Háj. Iron objects. Detector survey. Drawing B. Lofajová Danielová.

Pl. III. Sedliacka Dubová-Háj. Metal objects. Detector survey. 1, 3–5, 7–13 – iron; 2, 6 – bronze. Photo B. Lofajová Danielová. Scale: a – 1–10; b – 11–13.

Pl. IV. Sedliacka Dubová-Háj. The selected daub fragments. 1, 3, 6 – trench 2 (SJ 104); 2, 4, 5, 7 – surface prospecting. Photo and drawing B. Lofajová Danielová.

Jazyková redaktorka Miriama Nemergutová

Translated by Barbora Lofajová Danielová

Mgr. Barbora Lofajová Danielová
Ústav archeológie a muzeológie
Masarykova univerzita
Arna Nováka 1/1
CZ – 602 00 Brno
archeologia@oravskemuzeum.sk

Mgr. Martin Furman, PhD.
Krajský pamiatkový ústav Žilina
Mariánske námestie 19
SK – 010 01 Žilina
martin.furman.za@gmail.com